

ทำไมต้องทำ “การจัดการความรู้”

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ได้ดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลา 4 ปีกว่า ซึ่งหากรวมระยะเวลาการดำเนินงานของสำนักพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ที่ต่อยอดกันมาด้วยแล้วนั้น คนทำงานได้มีประสบการณ์ ความรู้ที่สั่งสมมาในการหนุนเสริมงานพัฒนาชุมชนขององค์กรชุมชน ในขณะเดียวกันขบวนองค์กรชุมชนที่เคลื่อนงานมาโดยตลอดนั้น ก็ได้มีวิถีคิด แนวทาง รูปแบบการทำงานโดยชุมชนเอง และมีรูปธรรมงานพัฒนาในประเด็นต่างๆเกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็น บ้านมั่นคง ,สวัสดิการชุมชน,องค์การการเงินชุมชน ,สินเชื่อองค์กรรวม ,แผนชุมชน ฯลฯ ซึ่งถือเป็นชุดประสบการณ์ ความรู้ที่สำคัญ

ในฐานะที่ พอช. เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายต่างๆที่มีความหลากหลาย มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จึงเป็นพื้นที่ที่มีความรู้ต่างๆเกิดขึ้นมากมาย แต่ยังกระจุกกระจาย ไม่ได้ถูกรวบรวมให้สามารถนำความรู้เหล่านี้มาเป็นพลังหนุนเสริม ต่อยอดการทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล “การจัดการความรู้” ของสถาบันฯ และขบวนองค์กรชุมชนจึงมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ในยุคปัจจุบันที่สังคมเคลื่อนไปด้วยความรู้และเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยอยู่ตลอดเวลา และโดยส่วนใหญ่เรามักจะเลือกหยิบความรู้/เทคโนโลยีจากภายนอกมาใช้ มากกว่าที่จะทบทวนตนเองว่าประสบการณ์ ความรู้ที่เรามีอยู่นั้น สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทสภาพการณ์ต่างๆได้อย่างไรบ้าง อะไรคือสิ่งที่เป็นคุณค่าของตนเอง

การจัดการความรู้ จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่นำเอาความรู้ของตนเองออกมาใช้งานได้อย่างเช่น เจ้าหน้าที่สามารถถอดประสบการณ์ ความรู้ เทคนิค วิธีการทำงานของตนเองออกมาใช้สนับสนุนการทำงานต่อ และผู้อื่นก็ได้เรียนรู้ด้วย ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ก็สามารถช่วยจัดกระบวนการ นำประสบการณ์ ความรู้ของเครือข่ายองค์กรชุมชนจากพื้นที่ต่างๆมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ให้พวกเขาเลือกหยิบความรู้ใหม่จากประสบการณ์ของเพื่อนต่างพื้นที่ไปต่อยอดงานพัฒนาของตนเองตามความต้องการและความเหมาะสม และเครือข่ายองค์กรชุมชน ก็สามารถจัดการความรู้ของตนเองได้ นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตตามวิถีของชุมชนท้องถิ่นได้

การจัดการความรู้ สามารถทำได้ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ใด ไม่ใช่งานใหม่ที่เพิ่มขึ้นมา หรือแยกส่วนออกจากงานอื่นๆ แต่เป็นเนื้อในที่ซ่อนอยู่ในการทำงานบนฐานความรู้ ไม่ว่าจะป็นงานส่วนใด ประเด็นใดก็ตาม โดยเฉพาะคนทำงานกับขบวนชุมชน/พื้นที่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ช่วยทำให้การทำงานนั้นเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่เป็นรูปธรรม และคุณค่า

📣 เวทีพัฒนาทักษะ/เทคนิคการจัดการความรู้

จากความสำคัญและความจำเป็นที่กล่าวมาข้างต้น พอช. ได้ร่วมมือกับสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) จัดเวทีพัฒนาทักษะ/เทคนิคผู้เอื้ออำนวยการจัดการความรู้ ในการแก้ไขปัญหาความยากจน เมื่อวันที่เสาร์ที่ 19 กุมภาพันธ์ 2548 ณ โรงแรมดิลักซ์เพลส เพื่อให้คนทำงานเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีที่สนใจด้านการจัดการความรู้ โดยสรุปมีผู้เข้าร่วมรวมทั้งสิ้น 39 คน แบ่งเป็น ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ พอช. ทั้งส่วนสนับสนุน และส่วนปฏิบัติการพื้นที่ จำนวน 19 คน ,ผู้ประสานงานโครงการสคจ.ปชช. และบ้านมั่นคง) ระดับภาค (จำนวน 4 คน , เจ้าหน้าที่ สคส. จำนวน 4 คน , เจ้าหน้าที่ สกว.ภาค จำนวน 2 คน ,นักจัดการความรู้) โครงการสรส (จำนวน 6 คน, นักวิจัยชาวบ้าน) บ้านสามขา (จำนวน 2 คน และภาคีจากสถาบันการศึกษา จำนวน 2 คน

กิจกรรมการฝึกอบรมดำเนินการโดย ดร.ประพนธ์ ผาสุขยืด ผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมการสื่อสารพัฒนาการเรียนรู้ สคส. เป็นลักษณะการบรรยายให้เข้าใจเครื่องมือการจัดการความรู้ ชุด “ธารปัญญา” และ ฝึกปฏิบัติจริง โดยใช้ “กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สิน” เป็นตัวอย่างให้ผู้เข้าร่วม ซึ่งมีประสบการณ์งานด้านนี้ที่แตกต่างกัน ได้แลกเปลี่ยนนำมาจัดการความรู้ร่วมกัน โดยมีบรรยากาศความเป็นกันเอง นั่งล้อมวงพูดคุย และแบ่งกลุ่มย่อยสลับเปลี่ยนกันไปตามกิจกรรม ผู้เข้าร่วมได้ฝึกปฏิบัติครบทั้งกระบวนการ/เครื่องมือ ภายใน 1 วัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่กระบวนการนี้ ต้องใช้เวลา 2 วัน ดังนั้นจึงไม่ได้เน้นรายละเอียดเนื้อหากระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินที่ครบทุกขั้นตอน จะเป็นการยกตัวอย่าง ลองทำดู หลังจากฝึกเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่สามารถนำกลับไปทำต่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ดร.ประพนธ์ ผาสุขยืด เกริ่นนำว่า “ในการจัดกิจกรรม ผู้เข้าร่วมประมาณ 30-40 คนเป็นจำนวนที่เหมาะสมกำลังดี ซึ่งจะมีการแบ่งกลุ่มย่อยด้วย การสัมมนาครั้งนี้จะเน้นการปฏิบัติ เพราะจากประสบการณ์ที่เคยบรรยายมากไป คนก็ยังทำไม่ได้เช่นเดิม ใช้กิจกรรมกลุ่มสลับการบรรยายภายใต้บรรยากาศที่เป็นมิตร เป็นกันเอง ฝึกรับฟังผู้อื่น รู้จักชื่นชมและให้กำลังใจ ปลดปล่อยตามสบาย ทำใจให้ว่าง ไม่ติดความรู้เดิมที่ตนเองมีอยู่ สิ่งสำคัญคือ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ต้องอยู่ภายใต้บรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียด”

เริ่มต้น...ความรู้จักกัน แบ่งปันความคาดหวัง

การแนะนำตัวนั้น แม้จะใช้เวลา แต่ก็เป็นสิ่งที่ดี ทำให้รู้ความคาดหวังของแต่ละคนที่ต้องการจากการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ ซึ่งการสัมมนาครั้งนี้จะใช้ การแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชน เป็นตัวเดินเรื่อง เน้นการให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้กระบวนการ/เครื่องมือทั้งหมด หวังว่าจะเกิดกระบวนการเรียนรู้จากภายในตนเอง (In- Tution)

หลัก และกติกาสำหรับการสนทนา (Dialouge) คือ

☞ พูดออกมาจากใจ ไม่ใช่จากการจำ ทำให้เป็นธรรมชาติ เป็นปัจจุบัน ไม่ต้องเสแสร้ง แกล้งทำให้อู้อู้อ ถ้าการจำ คือ การนำคำตอบเก่ามาใส่กับโจทย์ใหม่ อยาให้สิ่งที่พูดเป็นของสด ไม่ใช่ของแห้ง ที่เป็นสิ่งเคยพูดแล้วดี ก็จำมาพูดอีก

☞ ฟังอย่างตั้งใจ ไม่คิดหาคำตอบ ไม่ต้องตอบโต้ ไม่ตัดสินประเด็นความ ไม่ตัดสินผู้อื่น เวลามีคนพูด เรามักกำลังคิด หรือสนใจเรื่องอื่นอยู่ อย่างคำพระท่านว่าคนเราไม่ค่อยได้อยู่กับปัจจุบัน ต้องเปิดเครื่องรับสิ่งดีๆ

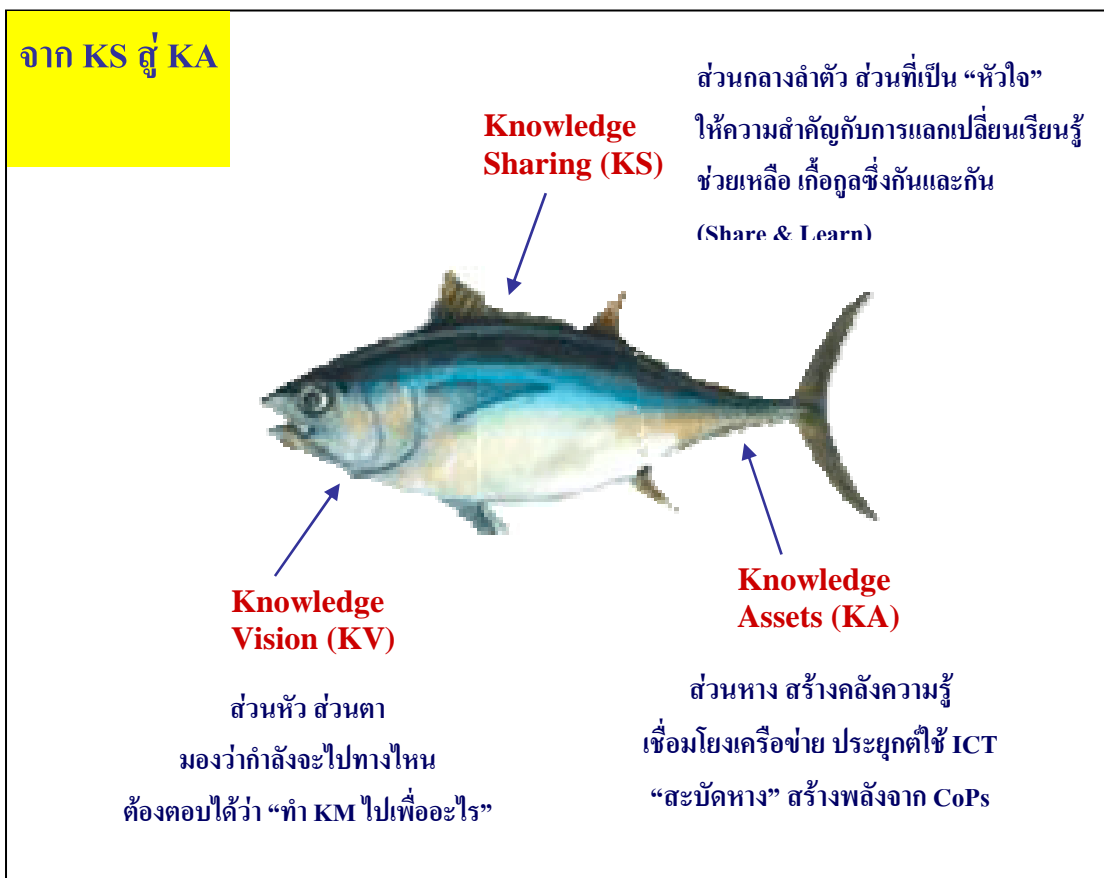
☞ เคารพความแตกต่าง ให้ความเท่าเทียม ไม่เอาเรื่องคุณวุฒิ วิทยวุฒิหรือตำแหน่งมาวางกัน “ถ้ามีสิ่งที่เราไม่เห็นด้วย เราต้องแขวนความคิดความรู้สึกลงไว้ก่อน”

“ผมมีประสบการณ์ทำงานสายวิศวกรรม เคยบรรยายให้กับเคหะฯมา 20 กว่าปี ทำเรื่อง ISO 9000 เพราะสนใจการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ เคยทำงานเป็นที่ปรึกษา ด้านนี้อยู่ 7 ปี จากประสบการณ์เคยเน้นระบบ 80 % และคน 20 % ซึ่งเป็นแนวทางที่ผิด จึงเปลี่ยนกระบวนการคิดมาเน้นคน 80 % และระบบ 20 % ต่อมาเป็นคณบดีวิทยาลัย นวัตกรรมอุดมศึกษา หันมาทำงานด้านการจัดการความรู้ พอยิ่งทำ ก็ยิ่งรู้สึกว่ามันเหมือนมีคลื่นแม่เหล็กดึงดูดตัวเราเองให้มาสู่เส้นทางสายนี้ จนถึงปัจจุบัน”

ดร.ประพนธ์ ผาสุขยืด - วิทยากร ←

โมเดลปลา...รูปแบบการจัดการความรู้

1. ส่วนหัวปลา (Knowledge Vision : KV)

การจัดทำวิสัยทัศน์ และการตั้งเป้าหมายว่าทำการจัดการความรู้ไปเพื่ออะไร ปัจจุบันเรื่องการจัดการความรู้ “KM” กลายเป็นแฟชั่นของทั้งองค์กรรัฐ เอกชน และชุมชน แต่หลายหน่วยงานยังตอบไม่ได้ว่า ทำการจัดการความรู้ไปเพื่ออะไร และหยิบอะไรมาเป็นตัวเดินเรื่อง ส่วนหัวปลาจึงหมายถึง เป้าหมาย/ตัวเดินเรื่อง ดังเช่น การเลือก “การแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชน” มาเป็นตัวเดินเรื่อง

2. ส่วนตัวปลา (Knowledge Sharing : KS)

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เพราะความรู้ส่วนใหญ่ของประเทศไทย อยู่ในตัวบุคคลที่จำเป็นต้องดึงออกมา ในขณะที่ความรู้ของต่างประเทศ จะมีการบันทึกจัดทำเป็นตำรา และระบบสารสนเทศเอาไว้ ดังนั้นการจัดการความรู้ที่คนไทยนำมาใช้กันนั้น จึงไม่ใช่การเริ่มต้นที่ระบบเทคโนโลยี จัดซื้อคอมพิวเตอร์เพียงอย่างเดียว ความรู้ได้จากหลายส่วนประกอบกัน แต่ระบบเทคโนโลยีจะช่วยหนุนเสริมการจัดระบบ จัดเก็บข้อมูลเอาไว้

3. ส่วนหางปลา (Knowledge Assets : KA)

การสร้างคลังความรู้ จัดเก็บความรู้ที่ผ่านการกลั่นกรองเอาไว้ เพื่อนำไปใช้งาน และเผยแพร่ต่อไป

บทบาท 4 อย่าง ในกระบวนการจัดการความรู้

1. **“คุณกิจ”** (มาจากกิจกรรม) คือ ผู้ปฏิบัติ ลงมือทำ “จัดการความรู้” ด้วยตนเอง เป็น “นักจัดการความรู้” (Community of Practice หรือ Knowledge Management Practitioner) ที่ทำการศึกษาวิจัย ถอดประสบการณ์ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวเองออกมาเป็น “องค์ความรู้” ใหม่ที่ใช้สนับสนุนการทำงาน การดำเนินชีวิต หรือใช้ประโยชน์ต่างๆ ต่อได้ ถือเป็น “คลังความรู้” นั้นเอง

2. **“คุณอำนวย”** คือ ผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดการความรู้ (Knowledge Management Facilitator) เป็นผู้จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “คุณอำนวย” ต้องมีความรู้ เรียนรู้ทักษะต่างๆ ในการหมุนเกลียวความรู้ และขยายวงการจัดการความรู้ด้วยกลยุทธ์ต่างๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์บริบทที่เป็นอยู่ การจัดการความรู้ของทีมคุณอำนวย จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกระบวนการจัดการความรู้ สิ่งที่ต้องตระหนัก คือ “คุณอำนวย” ต้องไม่ใช่ “คุณอำนาจ” ที่กุมเวที ขุมข้อมูลอยู่ฝ่ายเดียว ไม่เปิดโอกาสให้คนอื่นพูดแลกเปลี่ยนด้วย

3. **“คุณประสาน”** คือ ผู้เชื่อมประสานในระดับต่างๆ ของกระบวนการจัดการความรู้ เช่น เชื่อมประสานระหว่าง “คุณกิจ” กับผู้บริหาร เป็นต้น สามารถขยายเครือข่ายการจัดการความรู้ได้อย่างมีพลัง

4. **“คุณเอื้อ”** คือ ผู้บริหารระบบการจัดการความรู้ขององค์กร (Chief Knowledge Officer : CKO) สามารถสังเกตเห็นทิศทางขององค์กร และมีเป้าหมายว่าจะทำการจัดการความรู้ไปเพื่ออะไร

“ตารางแห่งอิสรภาพ”

“ตารางแห่งอิสรภาพ” เป็นเครื่องมือชิ้นแรกในการเริ่มต้นทำการจัดการความรู้ หรือ “KM” ในส่วนที่เป็นหัวปลา คือการจัดทำวิสัยทัศน์ จัดการความรู้ (Knowledge Vision) คือต้องเริ่มต้นด้วยเป้าหมาย ต้องมีวิสัยทัศน์ร่วม และต้องรู้สถานะที่เราต้องการคืออะไร โดยร่วมกันกำหนด และระบุไว้ในตาราง อย่างเช่น เป้าหมายของการทำ KM ครั้งนี้ คือ เรื่อง “การแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน” โดยช่องซ้ายของตาราง เป็น ปัจจัยหรือองค์ประกอบหลักที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ อาจจะเรียกว่า “ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factors)” , “ขีดความสามารถหลัก (Core Competencies)” หรือ “แนวปฏิบัติ (Practices)”

ตารางแห่งอิสรภาพ”สำหรับคุณอำนวยเพื่อช่วยกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินชุมชน

ความสามารถหลัก	ระดับ 1	ระดับ 2	ระดับ 3	ระดับ 4	ระดับ 5
1. ความสามารถในการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักรู้ภาวะหนี้สิน					
2. ความสามารถในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เรื่องหนี้สิน					
3. ความสามารถในการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการลดหนี้					
4. ความสามารถในการส่งเสริมการจัด/ปรับโครงสร้างองค์กรการเงินชุมชน					
5. ความสามารถในการเชื่อมประสานภาคีท้องถิ่นและระดับนโยบาย					
6. ความสามารถในการติดตามประเมินผล					

หากไม่จัดทำเป็นรูปแบบตาราง ก็สามารถคิดค้นรูปแบบอื่นๆ ได้ เช่น ทำ Mind Map โดยมีหัวใจตรงกลาง คือ การแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน และแตกแขนงเส้นใยต่างๆออกไป เป็นปัจจัย/ความสามารถหลักต่างๆ ประเด็นที่ 1- 6 เป็นต้น

ระดับ 1-5 เป็นค่าที่กำหนดไว้เพื่อการประเมินขีดความสามารถหลัก โดยรวมแล้วแต่ละระดับหมายถึง

ระดับ 1 – เริ่มต้น

ระดับ 2 - พอใช้

ระดับ 3 – ดี

ระดับ 4 – ดีมาก

ระดับ 5 – ดีเยี่ยม

ผู้เข้าร่วมต้องให้ความหมายว่าผลที่เกิดขึ้นของแต่ละระดับเป็นอย่างไร เพื่อเวลาประเมินตนเองตามขีดความสามารถหลัก จะได้ใช้ฐานตัวชี้วัดเดียวกันในเรื่องนั้นๆ

กิจกรรมที่ 1 : ตารางแห่งอิสรภาพ

- ตารางอิสรภาพ ควรจัดเตรียมเอาไว้ล่วงหน้าอย่างคร่าวๆก่อน โดยการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้
- เมื่อได้ตารางแล้ว ให้แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมละกันจากหลากหลายส่วนงาน/หน่วยงาน กลุ่มไม่ควรเกิน 7 คน
- ในกลุ่ม ให้แต่ละคนประเมินศักยภาพของส่วนงานที่ตนเองรับผิดชอบ (ไม่ใช่ศักยภาพของตัวเอง) ว่าอยู่ในระดับใด ให้เขียนอธิบายไว้ในแผ่นตารางของตนเอง ที่มีอยู่ทุกคน แล้วจึงนำเสนองานไปวางตามช่องนั้นในตารางร่วมของกลุ่ม
- พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มว่าทำไมถึงเลือกให้อยู่ในระดับนั้น โดยมองผลที่เกิดขึ้นคืออะไร เป็นหลักในการทบทวน/วิเคราะห์
- บันทึกความเห็นของทุกคนไว้ในตารางร่วมนี้
- นำเสนอตารางของแต่ละกลุ่มในเวทีใหญ่ให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- เป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาในการแลกเปลี่ยนกัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของตาราง

ตารางอิสรภาพ : กรอบแนวคิดการประเมินตนเองในการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน

ความสามารถหลัก	ระดับ 1 (เริ่มต้น)	ระดับ 2 (พอใช้)	ระดับ 3 (ดี)	ระดับ 4 (ดีมาก)	ระดับ 5 (ดีเยี่ยม)
.1การกระตุ้นให้ ครอบครัว/ชุมชน ตระหนักถึงภาวะหนี้สิน	-ชุมชนเริ่มรับรู้ข้อมูล ข่าวสารเรื่องการแก้ปัญหา หนี้สิน 15% -เริ่มมีครอบครัวสนใจทำ การแก้หนี้ -สามารถกระตุ้นให้ลด ต้นทุนการผลิตได้ เริ่มทำจาก เรื่องใกล้ตัว	-ชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เรื่องการแก้ปัญหาหนี้สิน 30 % สามารถนำความรู้จากภายใน และภายนอก มาทบทวน/ แลกเปลี่ยน กระตุ้นให้เกิด กลไกการทำงาน)แกนนำ(-บางชุมชนรู้ปัญหา แต่ไม่ เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ปัญหา หนี้สินนี้ได้	-ชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และ สนใจที่การแก้ปัญหาหนี้สิน 50% -มีเวทีประชุมพูดคุย และข้อมูล สัมภาษณ์รายบุคคล ใช้การ สำรวจข้อมูลปัญหาหนี้สิน เป็น การกระตุ้น	-ครอบครัว และชุมชนเห็น ปัญหา และความสำคัญในการ จัดการปัญหาหนี้สิน จากการ เห็นข้อมูลจริง 70 %	-ทุกครอบครัวในชุมชน ตระหนักถึงปัญหา และ พร้อมที่จะร่วมกัน แก้ปัญหานี้ 100%
.2การส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้เรื่อง หนี้สิน			- จัดกระบวนการชวนคิด ชวน ทำ ชุมชนสามารถวิเคราะห์ ปัญหาของตนเองได้	- เกิดกระบวนการกลุ่ม มีข้อมูล รายครัวเรือน/ชุมชน สามารถ วิเคราะห์ปัญหา กำหนด เป้าหมายร่วมกัน ได้ - กลุ่มมีการพูดคุยกันทุกวัน กรณีออกรายวัน)ชุมชนเมือง (และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อย่างต่อเนื่อง	-ชุมชนชนบท มีกลุ่มเก็บ ข้อมูลทุกวัน และจัดวง พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กันทุกเดือน -เกิดการปรับระบบคิด ของชาวบ้าน นำไปสู่การ จัดการ/การดำเนินชีวิต และเกิดความสัมพันธ์ของ

ความสามารถหลัก	ระดับ 1 (เริ่มต้น)	ระดับ 2 (พอใช้)	ระดับ 3 (ดี)	ระดับ 4 (ดีมาก)	ระดับ 5 (ดีเยี่ยม)
				-เจ้าหน้าที่จัดกระบวนการมีความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ ทำงานกับชุมชนมาก	ชุมชน
.3การส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการลดหนี้		-เริ่มทำ มีการสำรวจข้อมูล แต่ยังไม่สามารถหากิจกรรมลดหนี้ที่เหมาะสม แก้ปัญหาได้	-เกิดกิจกรรมที่ทำให้หนี้ลดลงและเพิ่มรายได้ แต่ชาวบ้านยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตได้หมด ยังมีความฟุ้งเฟ้อ ต้องพึ่งพาทายนอกอยู่บ้าง -มีบัญชีครัวเรือน เป็นเครื่องมือในการการฟื้นฟูครอบครัว และชุมชน		
.4การส่งเสริมให้เกิดการจัด –ปรับโครงสร้างองค์กรการเงินชุมชน	-ศึกษาทำความเข้าใจ โครงสร้าง/ระบบเดิมของชุมชน	- มีการปรับโครงสร้าง และระบบการบริหารจัดการขององค์กรการเงินชุมชนบ้าง เชื่อมของเก่า -ของใหม่	-มีการปรับโครงสร้างการทำงานของคณะกรรมการชุดต่างๆ และหลายกองทุน ให้มีการบูรณาการคน บูรณาการกองทุนร่วมกัน -มีแผนงานร่วมกับ อบต.		

ความสามารถหลัก	ระดับ 1 (เริ่มต้น)	ระดับ 2 (พอใช้)	ระดับ 3 (ดี)	ระดับ 4 (ดีมาก)	ระดับ 5 (ดีเยี่ยม)
5. การเชื่อมประสานภาคี ท้องถิ่น และระดับนโยบาย	-ชุมชนสามารถประสานภาคี ในท้องถิ่นได้	-เกิดแนวร่วมกับหน่วยงาน ภาคี ระดับนโยบายที่ทำงาน คล้ายกัน	-มีแนวทางทำกิจกรรมร่วมกับ หน่วยงานภาคี และองค์กร ชุมชน	-หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ว่า ฯ ,องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น ,พมจ. ,ธกส .เข้า มาร่วมเรียนรู้กับชุมชน และให้ การสนับสนุน -นายกฯ รองนายกฯ และคณะ รรมต .มาร่วมดูงานของ ขบวนการแก้หนี้ภาคประชาชน แล้วนำไปขยายผล พัฒนาเป็น นโยบายของภาครัฐ	
.6การติดตาม/ประเมินผล		-เครือข่ายมีกระบวนการ ติดตาม ตรวจสอบกันเอง			

ข้อมูลในตารางข้างต้น ได้รวบรวมมาจากข้อมูลตารางของทุกกลุ่ม ซึ่งเนื้อหายังไม่สมบูรณ์ ไม่ได้ผ่านวิเคราะห์ห้กลั่นกรองที่ละเอียดรอบคอบ เนื่องระยะเวลาการฝึกอบรมมีจำกัดเพียง 1 วัน จึงเน้นการทำความเข้าใจทดลองใช้เครื่องมือเท่านั้น แต่เนื้อหาดังกล่าว ก็สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำตารางแห่งอิสรภาพให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และจัดทำตัวชี้วัดการทำงานสนับสนุนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนได้

กิจกรรมที่ 2 : การประเมินระดับความสามารถปัจจุบัน (Current) และ ความต้องการในอนาคต (Target)

หลังจากทำ “ตารางแห่งอิสรภาพ” โดยการคละกลุ่มกันแล้ว กิจกรรมต่อมา ให้แบ่งกลุ่มตามส่วนงาน/หน่วยงานของตนเอง เพื่อประเมินศักยภาพการทำงานร่วมกัน โดยต้องมองว่าปัจจุบันการทำงานในแต่ละเรื่อง (ความสามารถหลัก) อยู่ในระดับใด และต้องการให้ไปถึงอนาคตการทำงานนี้จะอยู่ในระดับใด ใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันในกลุ่มของตนเอง โดยดูจากศักยภาพความเป็นจริง ความเป็นไปได้ สถานการณ์/ปัจจัยต่างๆที่มีผลกระทบประกอบกัน

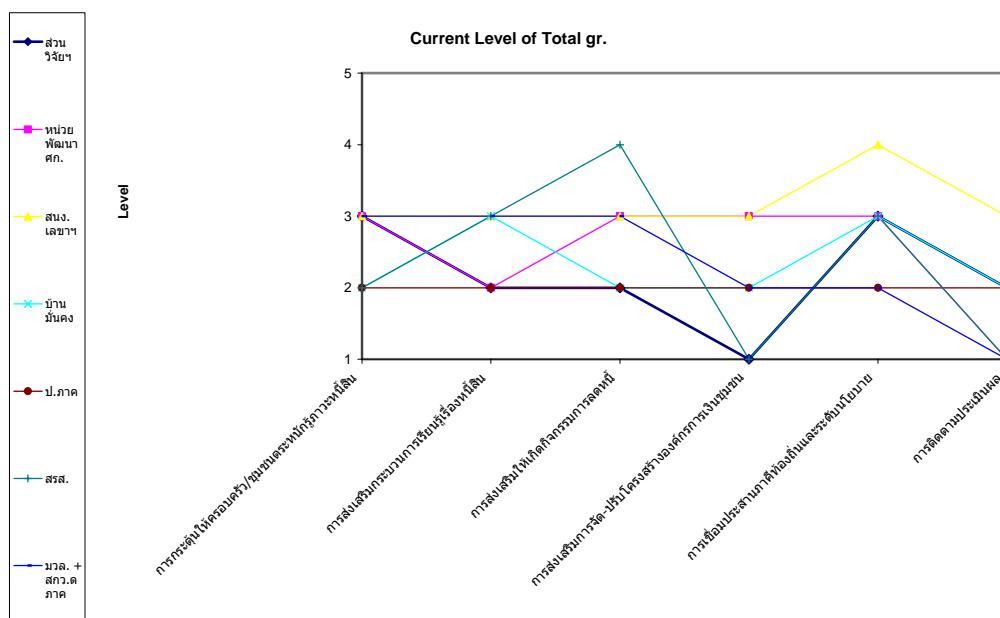

ตัวอย่างจากการทำกิจกรรม

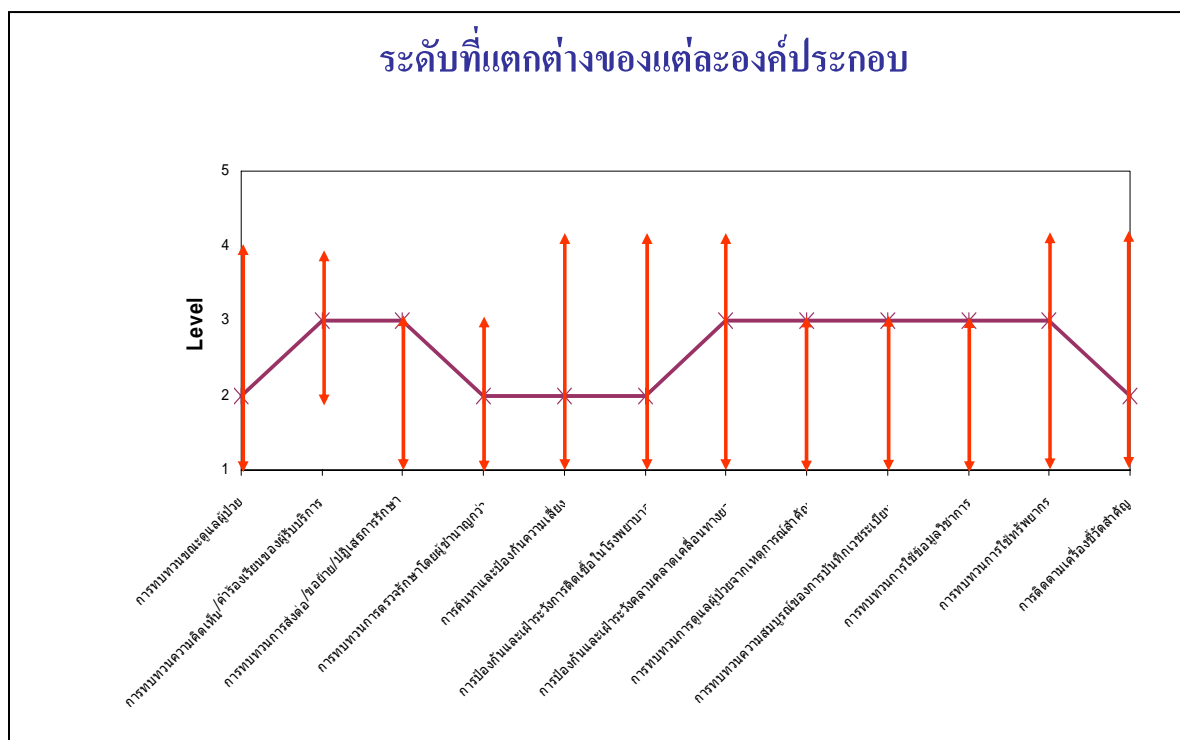
การประเมินระดับความสามารถปัจจุบัน (Current) และความต้องการในอนาคต (Target)

ความสามารถหลัก	ส่วนวิจัยฯ/ศูนย์ข้อมูล		หน่วยพัฒนาเศรษฐกิจฯ		สนง.เลขฯ/ สดจ.ปชช.		บ้านมั่นคง		สนง.ปฏิบัติการภาค	
	C	T	C	T	C	T	C	T	C	T
.1การกระตุ้นให้ ครอบครัว/ชุมชน ตระหนักรู้ภาวะหนี้สิน	3	5	3	4	3	5	2	4	2	5
.2การส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้เรื่อง หนี้สิน	2	4	2	3	3	4	3	4	2	4
.3การส่งเสริมให้เกิด กิจกรรมการลดหนี้	2	4	3	4	3	4	2	4	2	4
.4การส่งเสริมให้เกิด การจัด-ปรับโครงสร้าง องค์กรการเงินชุมชน	1	3	3	4	3	5	2	4	2	4
5. การเชื่อมประสาน ภาคีท้องถิ่น และระดับ นโยบาย	3	4	3	4	4	5	3	4	2	5
.6การติดตาม/ ประเมินผล	2	4	1	2	3	4	2	3	2	4

หลังจากนั้นนำข้อมูลของแต่ละกลุ่มมารวมกันเปรียบเทียบให้เห็นข้อมูลทั้งหมด แล้วนำไปประมวลผลโดยใช้โปรแกรมการจัดการความรู้ ถือเป็นการใช้เทคโนโลยี (Software) เข้ามาช่วยจัดระบบหรือถ้าหากไม่ใช่โปรแกรม เราก็สามารถวาดกราฟเองตามเครื่องมือนี้ได้เช่นกัน จะทำให้ได้กราฟเปรียบเทียบกันหลายส่วนงาน/หน่วยงานที่ทำงานเรื่องเดียวกัน ดังนี้

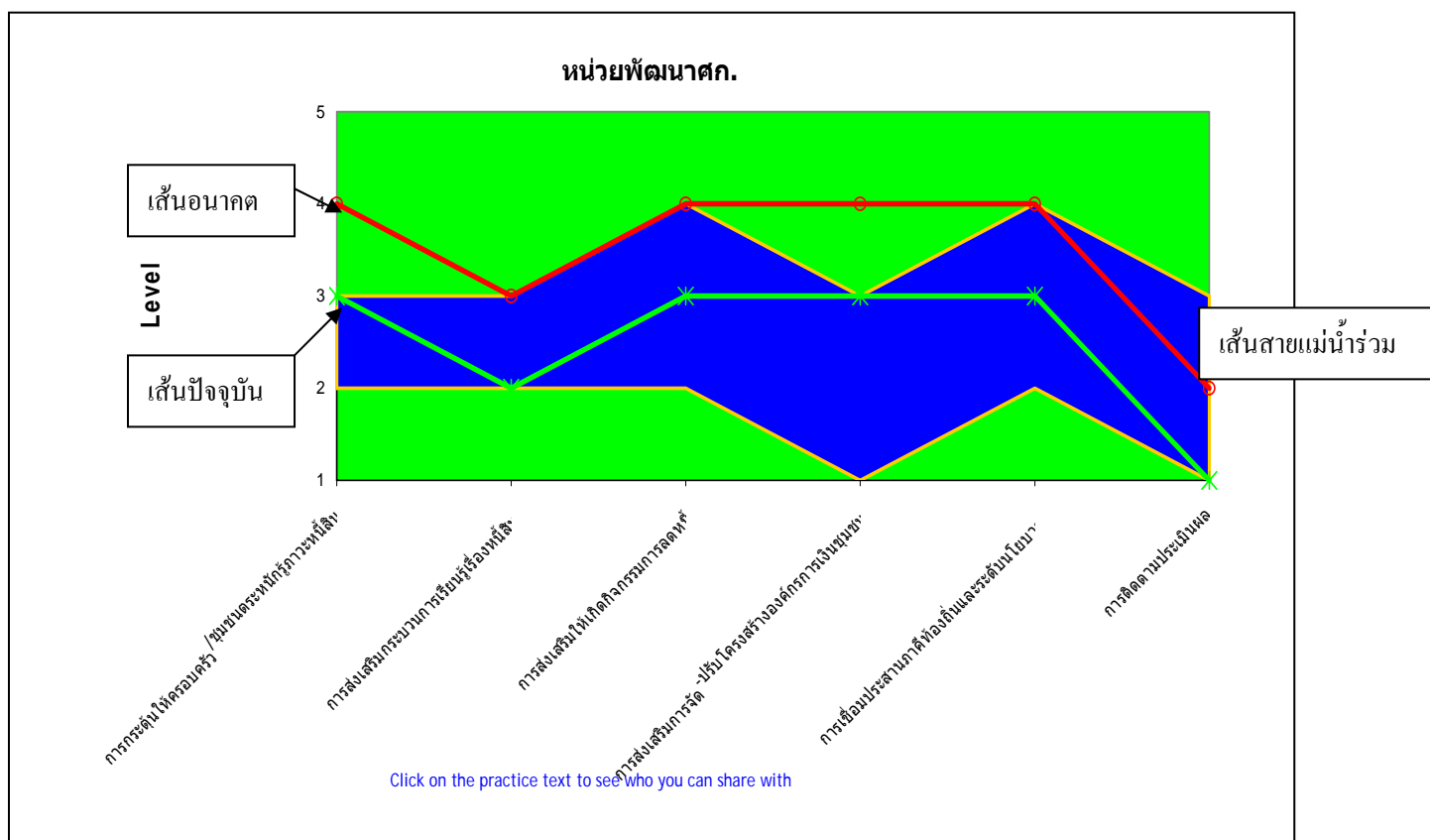
นอกจากนี้ยังจะได้กราฟเปรียบเทียบปัจจุบัน และอนาคตของส่วนงาน/หน่วยงานของตนเอง ซึ่งในที่นี้ จะขอยกตัวอย่างกราฟของโรงพยาบาลที่นำเสนอใน Power Point แต่ละเส้นจะเห็นลูกศรต่ำสุด คือ ระดับความสามารถปัจจุบัน และลูกศรสูงสุด คือ ระดับความสามารถที่ต้องการในอนาคต เมื่อโยงเส้นจากมุมหัวลูกศรทุกอันด้านล่างกับด้านบน จะเป็นภาพขอบเขตของแม่น้ำ ที่จะกล่าวถึงต่อไป

“ธารปัญญา” เชื่อมสายโยงใยเครือข่าย

จากข้อมูลทั้งหมดนี้ จะเห็นขีดความสามารถที่มีระดับสูงต่ำในแต่ละเรื่อง เมื่อขีดเส้นปัจจุบัน และเส้นอนาคตตามกราฟที่ขึ้นลง จะกลายเป็น “แผนภูมิแม่น้ำ” (River Diagram) หรือ “ธารปัญญา” ที่มีข้อมูลของทุกกลุ่มอยู่ด้วยกัน เป็นเส้นสายแม่น้ำร่วม แต่ละส่วนงาน/หน่วยงานจะเห็นว่าตนเองอยู่ตรงไหนของกลุ่มใหญ่ หรือ แม่น้ำ คือ มีศักยภาพเด่น/ด้อยในเรื่องอะไรบ้าง และจะเห็นว่า มีประเด็น หรือขีดความสามารถใดบ้างที่เราสามารถเรียนรู้กันภายในกลุ่มได้ ความกว้างของแม่น้ำ จะทำให้เราเห็นศักยภาพที่หลากหลาย ยิ่งแม่น้ำมีความกว้างมากเท่าใด โอกาสที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันก็มีมากเท่านั้น

ยกตัวอย่าง ขีดความสามารถหลักของหน่วยพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชน ที่อยู่บนแผนภูมิแม่น้ำ

ความสามารถหลัก	หน่วยพัฒนาเศรษฐกิจฯ	
	C	T
.1การกระตุ้นให้ครอบครัว/ชุมชน ตระหนักฐานะหนี้สิน	3	4
.2การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เรื่องหนี้สิน	2	3
.3การส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการลดหนี้	3	4
.4การส่งเสริมให้เกิดการจัด –ปรับโครงสร้างองค์การการเงินชุมชน	3	4
5. การเชื่อมประสานภาคีท้องถิ่น และระดับนโยบาย	3	4
.6การติดตาม/ประเมินผล	1	2

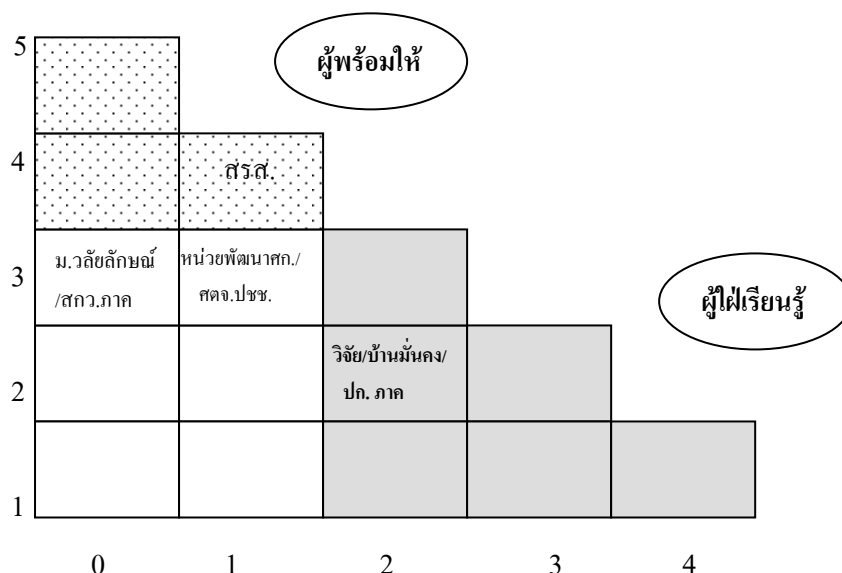
เจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชนได้ประเมินร่วมกันว่า การทำงานเริ่มแรก คือการกระตุ้นให้ครอบครัว และชุมชนได้ตระหนักฐานะหนี้สินนั้นอยู่ในระดับดี เนื่องจากเป็นงานสนับสนุนที่จำเป็นต้องทำในการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนวิถีคิด พฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ฟุ่มเฟือย เป็นหนี้สิน หันมาทำกิจกรรมแก้หนี้ร่วมกัน ในอนาคตตั้งเป้าไว้ว่าจะทำให้ดีมากขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เรื่องหนี้สินอยู่ในระดับพอใช้ ในอนาคตตั้งเป้าไว้ว่าจะอยู่ในระดับดี โดยเจ้าหน้าที่จะเรียนรู้ไปพร้อมกับชุมชนด้วย พยายามค้นหารูปแบบการแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนที่มีอยู่หลากหลาย การส่งเสริมกิจกรรมการลดหนี้ และการส่งเสริมให้เกิดการจัดปรับโครงสร้างองค์การการเงินชุมชน เป็นงานหลักที่ทำถือว่ามีความสามารถอยู่ในระดับดี ในอนาคตตั้งเป้าไว้ว่าจะทำให้ดีมากขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง การเชื่อมประสานภาคีท้องถิ่นและระดับนโยบายนั้นมีมากขึ้นในช่วงที่ผ่านมา ในพื้นที่ ก็มีการเชื่อมประสานกับ อบต. ,รทส. ฯลฯ ในระดับนโยบายได้เชื่อมโยงงานกับศูนย์ประสานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน (ศจ.ปชช.) และนโยบายขององค์การการเงินฐานราก ของกระทรวงการคลัง ซึ่งถือว่ามีความสามารถอยู่ในระดับดี ในอนาคตตั้งเป้าไว้ว่าจะทำให้ดีมากขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ส่วนการติดตามประเมินผลนั้น ทางหน่วยฯ ยังไม่ได้ทำงานด้านนี้มากนัก แต่กำลังจะจัดทำตัวชี้วัดการทำงานแก้ไขปัญหาหนี้สิน จึงถือว่าความสามารถอยู่ในระดับเริ่มต้น ที่ตั้งเป้าในอนาคตไว้ว่าจะพัฒนาไปอีกขั้น คืออยู่ในระดับพอใช้

“ขั้นบันได” ของผู้พร้อมให้ และผู้เรียนรู้

จากแผนภูมิแม่น้ำ ทำให้ช่องทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่า ใครมีความความสามารถเด่น/ ค้อยเรื่องอะไร ที่ต้องหนุนเสริมเติมเต็มระหว่างกัน เครื่องมือต่อมาจะมีบทบาทอย่างมากในการจัดเวที หรือพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share & Learn Space) คือ “**แผนภูมิขั้นบันได (Stair Diagram)**” โดยแกนตั้ง (แกน X) จะเป็นค่าระดับขีดความสามารถปัจจุบัน 1-5 ส่วนแกนนอน (แกน Y) จะเป็นค่าช่องว่าง (Gap) หมายถึงค่าความแตกต่างระหว่างระดับความสามารถปัจจุบัน (Current) และระดับที่ตั้งเป้าไว้ในอนาคต (Target) จึงมีค่า 0-4 เท่านั้น ถ้าระดับความสามารถในปัจจุบันและอนาคตเหมือนเดิม จะมีค่าช่องว่างเป็น 0 หรือถ้าระดับความสามารถในปัจจุบันเป็น 1 และในอนาคตตั้งเป้าไว้ระดับที่ 5 จะมีค่าช่องว่างเป็น 4

แผนภูมิขั้นบันไดนี้ จะทำไปทีละเรื่อง เอาทุกส่วนงาน/หน่วยงานมาวางบนบันไดร่วมกัน กลุ่มที่อยู่ข้างบนบันได จะมีความสามารถในเรื่องนั้นดี เหมาะจะเป็น “**ผู้พร้อมให้**” บอกเล่าประสบการณ์ความสำเร็จที่ตนเองทำมาว่าทำอะไร ให้กับผู้ที่ด้อยกว่า คือ กลุ่มที่อยู่ข้างล่างบันได เป็น “**ผู้ใฝ่การเรียนรู้**” ซึ่งยังไม่มีประสบการณ์ ความรู้ในงานด้านนั้นๆมากนัก วิธีการนี้จะช่วยให้จับคู่ผู้ที่จะเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้เหมาะสมลงตัวมากขึ้น ทำให้ได้ความรู้จากเวที นำกลับไปประยุกต์ใช้ได้จริงตรงกับความต้องการ

ยกตัวอย่าง เรื่อง การส่งเสริมกิจกรรมการลดหนี้

จากแผนภูมิขั้นบันได เรื่อง การส่งเสริมกิจกรรมการลดหนี้ จะเห็นว่า นักจัดการความรู้ของ สร.ศ. ประเมินตนเอง อยู่ในระดับ 4 (ดีมาก) ต้องการไปถึง ระดับ 5 (ดีเยี่ยม) เนื่องจากทำงานจัดกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ จึงมีประสบการณ์ ความรู้ในเรื่องนี้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ ในขณะที่ส่วนวิจัยฯ ,บ้านมั่นคง และสำนักงานปฏิบัติการภาค ประเมินตนเอง อยู่ในระดับ 2 (พอใช้) ต้องการไปถึง ระดับ 4 (ดีมาก) เพราะ ส่วนวิจัยฯ ไม่ได้ทำงานสนับสนุนจัดกิจกรรมโดยตรง แต่จะสนับสนุนงานข้อมูล การจัดการความรู้ควบคู่การ

ปฏิบัติงานเป็นหลัก หรือบ้านมั่นคง และสำนักงานปฏิบัติการภาค ยังไม่ได้ทำงานลงลึกจัดกิจกรรมแก่นี้ในพื้นที่ ที่เห็นผลการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจน จะเน้นงานเชื่อมร้อยขบวนการชุมชนอีกระดับหนึ่ง ดังนั้น นักจัดการความรู้ ของ สรศ. จึงเหมาะที่จะเป็น “ผู้พร้อมให้” และ ส่วนวิจัยฯ, บ้านมั่นคง และสำนักงานปฏิบัติการภาคจึงเหมาะที่จะเป็น “ผู้ใฝ่เรียนรู้” ทั้งสองฝ่าย จึงถูกจัดอยู่ในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องนี้ร่วมกัน

“คลังความรู้” ที่ได้จากวงเล่าเรื่อง

ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ควรจะมีผู้ทำหน้าที่เป็น “คุณอำนวย” ช่วยจัดกระบวนการ สร้างบรรยากาศให้มีสีสัน มีชีวิตชีวา สามารถผ่อนคลายและดำเนินไปได้ด้วยดี โดยทุกคนมีส่วนร่วม และใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “คลังความรู้” (Knowledge Assets) เก็บข้อมูลความรู้ มีลักษณะดังนี้

ประเด็น/หลักการ	ตัวอย่างประสบการณ์/เรื่องเล่า	แหล่งข้อมูล/บุคคล

ส่วนแรก คือ ประเด็นเนื้อหา หรือคำแนะนำหลักๆ ไม่ควรเกิน 10 ประเด็น เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องรู้ หารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากที่ไหน เอามาปรับใช้ได้อย่างไร ควรปรึกษาใคร ซึ่งข้อมูลที่มาจากการสรุปบทเรียนในเวที

ส่วนที่สอง คือ เรื่องเล่า ตัวอย่างประสบการณ์ คำพูดที่น่าสนใจ เป็นบริบทที่ช่วยขยายความของประเด็นให้ชัดเจน เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

ส่วนที่สาม คือ รายละเอียดเพิ่มเติม ที่บันทึกจัดเก็บรวบรวมเอาไว้ในรูปแบบสื่อต่างๆ เช่น เอกสาร หนังสือ เทปบันทึก วิดีทัศน์ หรือระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยบอกแหล่งข้อมูล เพื่อให้ผู้ที่สนใจค้นคว้า นำไปศึกษาต่อ และประยุกต์ใช้ปฏิบัติจริงได้

ยกตัวอย่าง เรื่อง การส่งเสริมกิจกรรมการลดหนี้ มีสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ นักจัดการความรู้ สรศ. , ส่วนวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ และสำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันตก , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ประเด็น/คำแนะนำ	ตัวอย่างประสบการณ์/เรื่องเล่า	แหล่งข้อมูล/บุคคล
<ul style="list-style-type: none"> - การทำงานเริ่ม จากจุดเล็กๆเป็น “ต้นแบบ” แล้วขยายผล - ค้นหาปัญหา และแนวทางแก้ไข โดยใช้กิจกรรมลดต้นทุนการผลิต ทำสารชีวภาพใช้เอง - การศึกษาดูงานจากพื้นที่จริง และลงมือทำ - “คนใน” ทำกิจกรรมกับชุมชนได้ดี และเชื่อมประสานภายนอกได้ - ประสานความร่วมมือ บ้าน วัด โรงเรียน 	<p>ตัวอย่างเช่นที่ ชุมชนจ.อ่างทอง เริ่มทำกิจกรรมลดต้นทุนการผลิต ใน 4-5 ครอบครั้ว พอเห็นผล จึงขยายไปเป็น 30 ครอบครั้ว</p> <ul style="list-style-type: none"> - เริ่มต้นจาก “ทุกข์ของชาวบ้าน” คว้าต้นเหตุของหนี้สิน คืออะไร พบปัญหาเรื่องปากท้อง การทำมาหากินของชาวบ้าน มีต้นทุนการผลิตสูง จึงต้องการจะทำสารชีวภาพ - ชาวบ้านไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่เขาทำแล้วได้ผล กลับมาลองทำเอง โดยเลือกทำ ฮอร์โมนไข่ , ไตรโคเดอมา แทนสารอโมเรที่มีราคาแพง พบว่าใช้สารชีวภาพแทนได้ผล 100 % - ส่งเสริมให้ทำอาชีพเสริม ปลุกผักกินเอง เหลือขาย - นักจัดการความรู้ เป็นคนในชุมชนที่ทำนาทำสวนเอง จึงเข้าใจสภาพปัญหาชุมชน เริ่มต้นคุยกับแกนนำชุมชน 2-3 คนที่สนใจ และให้พวกเขาไปคุยกัน ขยายความคิดต่อในชุมชน นักจัดการความรู้ได้ช่วยเชื่อมประสานหน่วยงานให้สนับสนุนงบประมาณทำกิจกรรม - ในกรณีที่เกษตรกรตำบลไม่เข้าใจ ต่อด้านกิจกรรม นักจัดการความรู้ได้ประสานกับเกษตรอำเภอให้เข้าใจ และช่วยจัดการประสานความขัดแย้งให้ - ให้โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรม กระบวนการเรียนรู้ ทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องการทำเกษตรชีวภาพ 	<p>นักจัดการความรู้ จ.อ่างทอง และ จ.อุทัยธานี</p>

ประเด็น/คำแนะนำ	ตัวอย่างประสบการณ์/เรื่องเล่า	แหล่งข้อมูล/บุคคล
<p>- จัดกระบวนการเรียนรู้ จัดทำบัญชีครัวเรือน /วิจัยตนเอง ควบคุมกระบวนการแก้หนี้</p> <p>- การทำงานเชื่อมร้อยขบวนชุมชน</p> <p>- การใช้แผนแม่บทชุมชน การบูรณาการกองทุน ในการแก้ไขปัญหานี้สิน</p>	<p>- นักจัดการความรู้ ทำการศึกษาเรื่อง “ลูกชานาเกลียดดิน” เพื่อให้คนรุ่นใหม่หันมาทำการเกษตรทำงานที่บ้านเกิด</p> <p>- ส่วนวิจัยฯ ได้สนับสนุน ชุมชนเกาะราชสามัคคี ในการทำวิจัยตนเองควบคุมกระบวนการแก้หนี้ จากการทำบัญชีครัวเรือน ตั้งเป้าหมายการพัฒนาครอบครัว นำข้อมูลมาพูดคุยกันในกลุ่ม/ชุมชน</p> <p>- เป็นการทำงานในระดับที่ใหญ่ขึ้นมา เชื่อมประสานแกนนำชุมชนต่างๆที่ทำเรื่องการเกษตร ให้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และขยายพื้นที่ออกไป ไม่ได้ลงลึกกิจกรรมกับชุมชนมากนัก</p> <p>- ภาคอีสาน ได้จัดขบวนเกษตรฯ ทำปุ๋ยอินทรีย์ ทำเกษตร ทำนาปลอดสารพิษ แต่ยังมีกลุ่มคนทำไม่มาก บางพื้นที่เชื่อม อบต. ได้</p> <p>- ภาคตะวันตก มีประมาณ 150 กลุ่มที่ทำปุ๋ยชีวภาพ</p> <p>- ภาคตะวันตกมี 4 ตำบลต้นแบบ และ 6 ตำบลขยายผล ตั้งเป้าไว้ 100 ชุมชน พอเห็นภาพรวม และยังทำงานลงไม่ถึงระดับชุมชน</p> <p>- ใน 4 ตำบลต้นแบบ ได้จัดกิจกรรมลดรายจ่าย สร้างรายได้ และจัดสวัสดิการชุมชน</p>	<p>ส่วนวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้</p> <p>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ /ภาคตะวันตก</p> <p>ภาคตะวันตก</p>

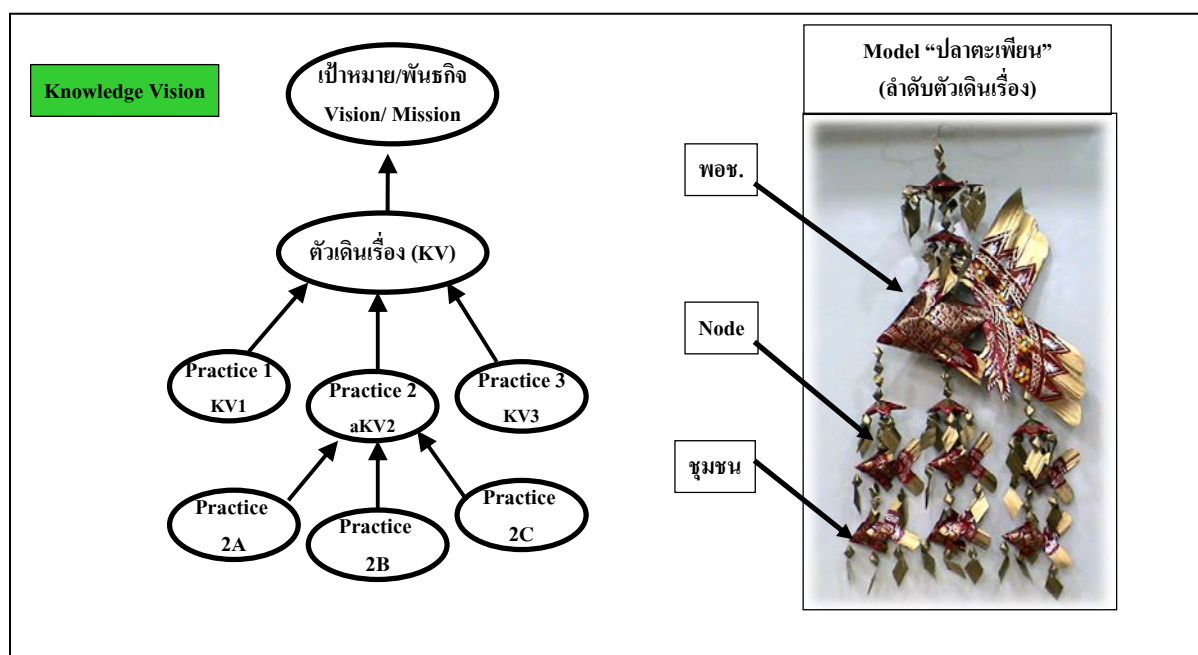
หมายเหตุ ข้อมูลข้างต้น เป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมฝึกทักษะฯ ในระยะเวลาอันจำกัด ซึ่งยังเป็นข้อมูลที่ไม่ละเอียดสมบูรณ์มากนัก แต่สามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางการทำงานได้

กระบวนการกลุ่ม “ผู้พร้อมใจ” ไม่ควรมีบทบาทหลักเพียงฝ่ายเดียว ส่วน “ผู้ใฝ่เรียนรู้” ไม่ควรเป็นผู้รับฟังเท่านั้น แต่ต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในบรรยากาศของฉันทามิตร บางครั้งประสบการณ์ความรู้ของผู้ที่ด้อยกว่า อาจเป็นประโยชน์กับผู้ที่เหนือกว่า ดังนั้นสมาชิกทุกคนจึงมีศักดิ์ศรี และความเท่าเทียมกัน

แต่ละกลุ่มจะพูดคุยในหัวเรื่องขีดความสามารถที่แตกต่างกัน เมื่อจัดทำ “คลังความรู้” ได้แล้ว ก็ต้องนำเสนอในเวทีใหญ่ด้วย เพื่อให้กลุ่มอื่นๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน บางคน อาจมีประสบการณ์ ความรู้มาเติมเต็มซึ่งกันและกัน นอกเหนือจากสมาชิกในกลุ่มนั้นๆ

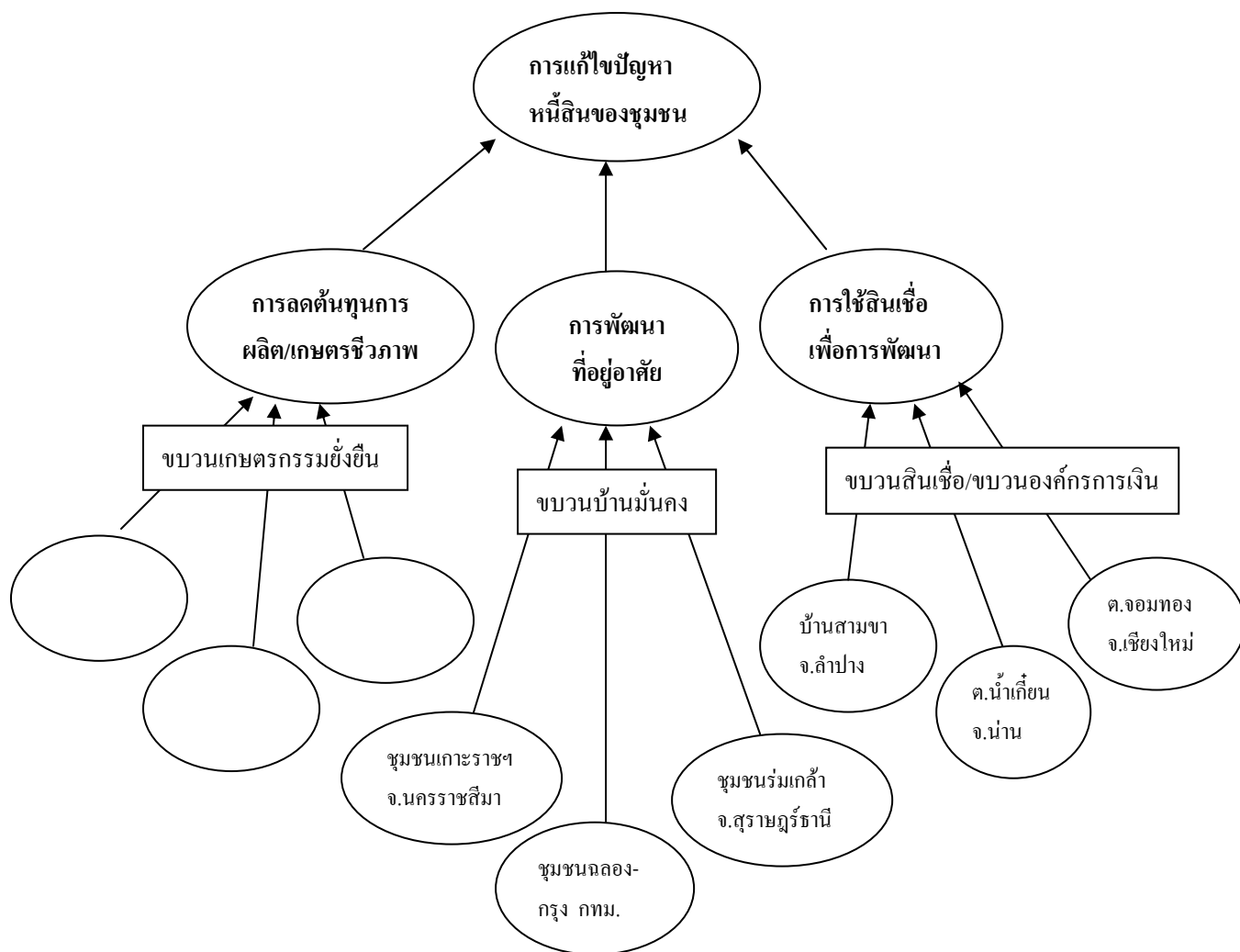
เครื่องมือ “ธารปัญญา” ทั้งหมดที่กล่าวมา จะช่วยในการจัดการความรู้ในเรื่องต่างๆ หรือเรียกว่า “ตัวเดินเรื่อง” อย่างเช่น การฝึกทักษะฯ ครั้งนี้ ใช้เรื่องการแก้ไขปัญหานี้สินของชุมชน เป็นตัวเดินเรื่อง เครื่องมือนี้ใช้ได้ทั้งเจ้าหน้าที่ และชุมชน ในบางครั้งเจ้าหน้าที่ มีบทบาทเป็น “คุณกิจ” ถอดบทเรียนการทำงานของตนเอง สามารถนำไปประยุกต์ใช้สร้างตัวชีวิต และประเมินผลการทำงานได้ หรือในบางครั้งมีบทบาทเป็น “คุณอำนวย” ช่วยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือสรุปบทเรียน เติมเต็ม และขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการหนุนเสริมขบวนการชุมชนบนฐานข้อมูล องค์ความรู้ สิ่งสำคัญคือ การจัดเก็บรวบรวมประสบการณ์ ความรู้เหล่านี้เป็นระบบ “คลังความรู้” เพื่อนำไปใช้สนับสนุนการทำงาน และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งเปรียบเสมือนเป็น ปลาทุที่สมบูรณ์เต็มตัวนั่นเอง

จากปลาทุสู่ปลาตะเพียน

จากชุดความรู้หนึ่ง ซึ่งเปรียบเทียบได้กับ “ปลาทุหนึ่งตัว” สามารถนำชุดความรู้ที่หลากหลาย หลากหลายนารวมกันไว้เป็นเรื่องใหญ่เรื่องเดียวกันได้ คือ เป็นเป้าหมาย หรือพันธกิจร่วมกันขององค์กร หรือขบวนการองค์กรชุมชน หรือจะเรียกว่าเป็นตัวเดินเรื่องร่วมกัน จากหลายตัวเดินเรื่องย่อยๆ จึงจะกลายเป็น “ฝูงปลาตะเพียน” ที่มีการเชื่อมร้อย ยึดโยงระหว่างกัน จากความรู้ในระดับหนึ่ง ไปสู่ความรู้ในอีกระดับหนึ่ง

ยกตัวอย่าง การแก้ไขปัญหาหนี้สิน โดยขบวนการองค์กรชุมชน และการสนับสนุนของ พอช.

จากชุดความรู้ที่หลากหลายนี้ นำมาสู่การจัด “ตลาดนัดความรู้” ให้ส่วนงาน/หน่วยงาน หรือชุมชนต่างๆ ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเลือกหยิบประสบการณ์ ความรู้ใหม่ นำไปใช้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ หรืองานของตนเอง

เป้าหมายของการจัด “ตลาดนัดความรู้”

- เสริมศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในบทบาทของผู้เอื้ออำนวยกระบวนการเรียนรู้ หรือการจัดการความรู้
- ส่งเสริมกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนท้องถิ่น เน้นการถอดองค์ความรู้โดยชุมชนเอง

มีอะไรบ้างในตลาด

- ชุมชนที่ประสบความสำเร็จสำเร็จ 10 ชุมชนๆ ละ 2-4 คน ที่มีความแตกต่างหลากหลายของพื้นที่
- คัดเลือกผู้เอื้ออำนวย จัดกระบวนการฯ 10 คน เพื่อเรียนรู้ไปพร้อมกัน
- ใช้ “เรื่องเล่า เร้าพลัง”
- ใช้ชุดเครื่องมือ “ธารปัญญา” หรืออื่นๆ

“ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ” ในที่นี้ อาจมีระดับความสำเร็จที่แตกต่างกันไป ไม่จำเป็นต้อง “ดีที่สุด” เสมอไป อาจจะมีจุดเด่นในเรื่องหนึ่ง แล้วนำจุดดี จุดเด่นของแต่ละพื้นที่มาแลกเปลี่ยนกัน โดยไม่ละทิ้งจุดด้อย หรือข้อจำกัด อุปสรรคในการทำงานนั้นๆ แต่จะเน้นการพูดคุยเริ่มต้นจากสิ่งดีๆ สิ่งที่เป็นเรื่องบวก เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ นำไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้

ข้อค้นพบจากประสบการณ์ที่ทำมา จาก สคส.

- เรื่องเล่าความสำเร็จ อาจเป็นกรณีเล็กๆ ก็ได้
- ความยากง่ายของการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับเรื่องเล่า ความสำเร็จ
- เน้นความรู้ที่อยู่ในตัวคน เกิดจากการปฏิบัติจริง ไม่มีบรรยาย หรือให้หน่อยที่สุด
- ชุมชน/ชาวบ้าน เป็นผู้แสดงหลัก เจ้าหน้าที่เป็นผู้หนุนเสริม เอื้ออำนวยกระบวนการ และเชื่อมประสานในหลายระดับ
- เจ้าหน้าที่ควรอยู่ใกล้ชิดกับชุมชน

ก่อนการจัดตลาดนัดความรู้นี้ ควรทำการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในเรื่องการจัดการความรู้เพื่อลงไปจัดกระบวนการ ทำจริงในพื้นที่สักระยะหนึ่ง แล้วนำชุมชนกรณีตัวอย่างรูปธรรมการแก้ปัญหามากมายพื้นที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในตลาดนัดดังกล่าว

(ແກຣັບ Power Point)

สรุปผลการจัดสัมมนา

ผลการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาทักษะการจัดการความรู้ เรื่อง การแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน” เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2548 มีดังนี้

➤ เจ้าหน้าที่ และภาคีที่เกี่ยวข้องมีความสนใจเรื่องการจัดการความรู้ มีความต้องการที่จะนำทักษะ/เทคนิคนี้ไปใช้จัดระบบงานที่ทำอยู่มากขึ้น อย่างเช่น หน่วยพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน หันมาทำงานด้านข้อมูล และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับขบวนการองค์กรการเงินชุมชน /ขบวนการแก้หนี้ และต้องการทำตัวชี้วัดการทำงาน หรืออย่างสำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันตก กำลังอยู่ระหว่างการจัดระบบข้อมูลของภาคในประเด็นต่างๆ หรืออย่างสำนักงานเลขานุการ สดจ.ปชช. ก็จะนำระบบการจัดการความรู้ไปใช้ในการทำงาน เป็นต้น

➤ ขบวนการแก้ปัญหาหนี้สินโดยภาคประชาชน ที่หยิบยกขึ้นมาเป็น “ตัวเดินเรื่อง” ทดลองทำนั้น เป็นเรื่องที่หลายคนให้ความสนใจ สามารถนำเรื่องนี้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันได้มาก หลายชุมชน/พื้นที่ พยายามค้นหารูปแบบการแก้ปัญหาหนี้สินนี้ให้หมดไป

➤ ขบวนการแก้ปัญหาหนี้สินโดยภาคประชาชน เป็นงานที่ทีมสนับสนุน และทีมปฏิบัติการพื้นที่สามารถทำงานเชื่อมประสานกันได้ ซึ่งการแก้ปัญหาหนี้สินนี้ สามารถทำได้หลายระดับ คือ ทำงานลงลึกในชุมชน/พื้นที่ , เชื่อมประสานเครือข่ายองค์กรชุมชนที่เคลื่อนไหวงานในประเด็นนี้ ในระดับภาค และผลักดันเชิงนโยบาย

➤ เทคนิคกระบวนการจัดการความรู้ที่ฝึกรอบรมนี้ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้สนับสนุนการทำงาน ขึ้นอยู่กับว่าคนทำงานจะนำไปประยุกต์ใช้อย่างไรให้เหมาะสม โดยรวมแล้วผู้เข้าร่วมไม่ได้แสดงความโต้แย้งหรือมีอคติต่อกระบวนการ/เนื้อหาที่เป็นระบบค่อนข้างมาก แต่ก็มี ความยืดหยุ่น ผ่อนคลายโดยการใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง ล้อมวงพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ซึ่งทุกคนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมอย่างดี

ความคิดเห็นส่วนหนึ่งจากผู้เข้าร่วมฝึกรอบรม เห็นว่า “การฝึกรอบรมนี้มีระยะเวลาจำกัด และกลุ่มคนมีจำนวนมาก และต่างเนื้องานกัน ทำให้ไม่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนทำงาน ดึงออกมาได้มากนัก ซึ่งสิ่งเหล่านี้จึงจะเรียกว่า “การจัดการความรู้” ต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนเนื้อหากันให้มากขึ้น และวงผู้เข้าร่วมเล็กลง แต่ในส่วนของการจัดการความรู้ ก็เป็นระบบทฤษฎีที่นำมาจับความรู้ ขึ้นอยู่กับนำไปปรับใช้งานต่อไป”

สิ่งที่จะดำเนินการต่อไป คือ

- ส่วนวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ประสานกับหน่วยพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนในการจัดทำตารางอิสรภาพเรื่องการแก้ปัญหาหนี้สินให้สมบูรณ์ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการสร้างตัวชี้วัดของหน่วยๆที่ต้องการจะทำอยู่แล้ว
- สนับสนุนให้ส่วน/หน่วยต่างๆของสถาบันฯ ทำการจัดการความรู้ ในเนื้องานของตนเอง เพื่อให้เกิดระบบข้อมูล ความรู้ การพัฒนาศักยภาพคนทำงาน และขบวนการองค์กรชุมชน ถือเป็น การเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น
- เมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้นำทักษะ ความรู้ไปปฏิบัติจริงในพื้นที่สักระยะหนึ่ง จึงจะจัด “ตลาดนัดความรู้การแก้ปัญหาหนี้สินโดยภาคประชาชน” โดยนำเอาชุมชนที่ประสบความสำเร็จแตกต่างกัน 10 ชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และให้ความรู้ที่แพร่ขยายออกไป โดยมีทีมเจ้าหน้าที่เป็น “คุณอำนวย” ช่วยจัดกระบวนการจัดการความรู้เหล่านี้ด้วย

